Minner fra Holmsbu julen 2015/2016 – ”en jul for lenge siden”

Av Edmund Schilvold

Skrevet i 2016

En ettermiddag i romjulen i 2015, mandag 28. desember, kjører jeg nedover bakkene mot Holmsbu igjen. Det er et halvt år siden sist, og det er for lenge. Men det er blitt vinter, og i løpet av de siste dagene har det kommet et lite dryss snø, og nå har den blå timen begynt. Har gamle Ole kommet vel hjem, tro?

Jeg skuer taket på villaen Ekelund der borte, hinsides de hvite hagene og de krokete gamle frukttrærne, og aner fjorden og åsene bakenfor, og så entrer jeg bebyggelsen og ruller stille forbi de velkjente husene – både de ærverdige og de eksentriske – herunder det lille, men uunnværlige ”eventyrtårnet” ved Cafe Juno.

På parkeringen ved havna troner en julegran, iført sin strålende høytidsdrakt, og parkometeret er blitt en nisse med lue – akkurat som året før. Men de unge lindetrærne ved promenaden er dekorert med lange, guloransje lyslenker, og det var de ikke i fjor. Er det vakkert, eller bare feststemt? Den saken må jeg tenke over.

Den store, hvite gården som huser Brødrene Jensen, Schulerudgården, har som ventet gått i dvale. Det lyser svakt inne i det vinterstengte lokalet, omtrent ved fløyen der jeg høsten 2014 nøt en sterk, men utsøkt løksuppe. Jeg fortsetter langsomt forbi åpningen mellom endeveggen til Schulerudgården og endeveggen til den like store gården bortenfor, den som huser ”Gjestgiveriet” til Ole Martinius Hagen. Min endestasjon denne dagen, den lille Drengestua som jeg hadde slike uforglemmelige døgn i da jeg bodde der fra februar til juni 2015, er så vidt synlig igjennom denne åpningen, i det begynnende mørket innunder trærne bak det gamle hotellet.

Hvor viktig den ”sprekken” har vært! For takket være den kunne jeg hver dag se ut på en flik av sjøen, og over til Sukkerertkollen på den andre siden – kanskje Drammensfjordens skjønneste fjell – fra det rutede vinduet i Drengestua, og nå skal jeg snart igjen få skue ut på denne egenartede åsen, som så ofte fanger soloppgangens rødlige lys.

Selve Gjestgiveriet ser som så ofte før forlatt ut. De doble, mangerutede vinduene ut mot gaten, ut mot sjøen, er tomme og mørke, og den store, doble hoveddøren skiller seg knapt ut fra den høye veggen, og mangler til og med håndtak. Men jeg vet at det bor noen i denne bygningen. Noen som jeg sågar kan kalle venn.

I flere år kjørte jeg stadig forbi denne gamle, hvite gården med det store skiltet ”Holmsbo Gjæstgiveri” i lyse, gotiske bokstaver på sort, tavlelignende bakgrunn, uten noen gang å spørre meg selv hvem som holdt til der, eller hva som lå bakenfor. Det virker nå utrolig. Men så lett er det å forbigå viktige detaljer når man ikke stopper opp og tar seg tid til å *se*.

En krapp sving til venstre bringer meg inn igjennom den åpnede porten, mellom sørveggen til det gamle overnattingsstedet og huset som en gang var boligen til dem som drev det. Så forsvinner Storgaten bak meg, og jeg kommer inn på plassen mellom Gjestgiveriet og den store frukthagen, og den digre, velholdte låven i teglstein og rødmalt tre. Drengestua med de brunbeisede veggene, de hvite vindusrammene og den mosegrønne døren smiler imot meg fra sin plass i nordre del av denne hagen. Jeg studerer vinduene ved siden av inngangsdøren på denne Gjestgiveriets bakside. Det lyser bak gardinene på kjøkkenet, men ikke fullt så mye som det pleier å gjøre når gode, gamle Ole er hjemme. Han er nok ikke kommet hjem fra sin skogtur ved Klokkarstua ennå.

Jeg drar litt bagasje ut av bilen, og spaserer bort til Drengestua over den knasende frosne og så vidt snødekte plenen. Det gir en underlig følelse å vri om nøkkelen i låsen, lette på det besynderlige jernhåndtaket, og entre rommene med det dunkle, duse glødelampelyset og de gylne, furubrune panelene. Det er som om alt som har vært imellom forrige gang og nå bare var en lang og livaktig drøm, som jeg i dag omsider har våknet opp ifra.

Inne i den lille stua er alt som da jeg forlot det våren 2015. Den lave, mosegrønne sofaen innunder vinduet mot sør, den store, mørkegrønne peisovnen som har gitt så mange knitrende varme kvelder, kjøkkenbordet med de litt for harde stolene, den lyseblå vinylduken og buketten med kunstige, lett nedstøvede påskeliljer.

Jeg ”flytter inn” med sakene jeg har tatt med, og blir grepet av et fåfengt og vemodig ønske om å kunne flytte inn der for godt, eller i hvert fall for en stund, og dermed oppleve våren der på vestre Hurum som i 2015 – et ønske om å kunne synke dypt ned i den tidløse og gode ”Holmsbu-roen”, og la alle tanker om problemene i verden fare, og si meg tilfreds med alt det ”lille” og ”uvesentlige” som faktisk er så stort og viktig.

Jeg sitter ned på en av stolene, tenner et stearinlys og stirrer ut i det store mørket som nå har senket seg. Fra det vestvendte vinduet ser jeg akkurat den lille fliken av fjorden som betød så mye da jeg bodde der. Det er ingen båter ute nå, men krusningene på vannet glitrer meditativt i lyset fra lyktene i havna – nesten som en visuell versjon av Chopins pianomusikk kunne tenkes å fortone seg. Lys og mørke, lys og mørke, i intrikat og uopphørlig samspill med hverandre.

Bortenfor råder det sorte alene – kun punktert av ett enkelt lite lys. Sukkerertkollen er, som resten av landskapet på fjordens vestside, tildekket av mørket nå, men når jeg om en ganske liten stund står opp, håper jeg å få se den igjen slik som jeg så den en gang før – snødekt, og glødende i rosenrødt morgenlys.

Mens jeg inntar en sen julemiddag, og peisovnen fortærer sin bjørkeved, lysner det plutselig i et av rommene i Gjestgiveriet. Det må være Ole som er kommet hjem. Noen åndedrag senere blir rommet mørkt igjen. Klokken nærmer seg ti. Jeg lar ilden i ovnen få begynne å dø ut, og gløtter på utgangsdøren for å lukte på kuldegradene. Det er på tide å dukke ned i søvnens forunderlige og livgivende fabelverden. I åttetiden fødes dagen på ny.

*

Neste dag begynner i en halvmørk og nedkjølt stue, med rullegardiner foran vinduene. Jeg har, som forrige gang, funnet det best å sove på sofaen istedenfor på soverommet. Ute er det allerede ganske lyst. Helt klart er det ikke, men det er i det minste bare lette skyer. Jeg fyrer opp i ovnen, og inntar første del av frokosten – to breddfulle blomsterkrus rykende varm kaffe med melk – mens jeg speider ut i hagen, og bort på havna. Det er ikke så mye å se der foreløpig. Noen meiser hopper rundt i buskene utenfor vinduet, tydeligvis fordi de ikke har noen mer presserende gjøremål. Det har heldigvis ikke jeg heller. Ikke denne uka.

En brødskive med honning og noen sider i en bok senere begynner det omsider å skje noe. Det lille fjellet der ute har dukket fram av de drivende tåkeskyene – nesten hvitt i de høye stupene på sørsiden, og hvitspettet på den slakere nordsiden, der barskogen draperer det i krusninger av snø og mørkegrønt – og nå har åpenbart solen kommet opp over de lange åsene på Hurum, og brutt igjennom de lysegrå skyene, for nå lyser fjellet mer og mer opp, med en tone av rosa og gull – så rosa og gyllent som skog og hvit snø kan bli – og den rolige, vinterstille sjøen speiler dette bildet, dette glimtet, av en høyere virkelighet, og lar det duve og flyte med dønningene, så det minner om et maleri som dels er i tilblivelse og dels i omstøtelse.

Plutselig banker det kontant på døren. Ole er seg selv lik. Han har med seg et stykke kake, en del av en gave fra familien på Myhrene, og en diger striesekk med papir til opptenning. Vi ønsker hverandre riktig god jul, og prater uhøytidlig om litt av hvert. For en hyggelig gammel mann! Så reiser han av gårde til skogen sin igjen, og jeg reiser videre i tankene.

*

Noen dager senere har det endelig kommet så mye snø i løpet av natten at de store landskapene er nær ved å bli hvite – og jammen snør det fortsatt, tenker jeg med barnlig oppspilthet. Jeg bestemmer meg for å kjøre den gamle skogsveien fra Rødby til Tofte, for å oppleve noe av vintereventyret i de store skogene på indre Hurum før det er for sent – fortsetter det å snø slik, vil det alt i morgen ha kommet for mye snø til at jeg kan ta sjansen på å kjøre der.

Som tenkt, så gjort. En halvtime senere står jeg og min trofaste firehjulstrekker på brua over elvedeltaet ved nordenden av Rødbyvannet. Det er her den røslige Ugstadelva – røslig til en elv på Hurumlandet å være – avslutter sin ferd fra innsjøen Sandungen oppe i nord, og bukter seg igjennom et plante- og fugleparadis av siv og busker til den ikke lenger kan kalles en elv, men har glidd over i den lange innsjøen mellom Rødby- og Holtvedt-gårdene i nord og vest, og de bratte åsene i øst. Nå er hele den frodige vannveien frosset til, og hyllet inn i et melkehvitt klede av dunlett snø, under en melkehvit himmel hvor stadig nye snøflak kommer til syne og daler ned til sine talløse hvilende slektninger.

Fra brua følger jeg veien oppover bakkene på vannets østside. Snøen på den smale grusveien begynner å bli dyp. Jeg spør meg selv om hva jeg egentlig holder på med. Men hva gjør man ikke for det lille, efemere glimtet av Eventyr – av Glede (Joy), som C.S. Lewis kalte det? Og etter hvert som Skogen i større og større grad omslutter meg, drapert i fjærlett snø, og luften er ensbetydende med snøflakenes virvlende, hypnotiserende dans, tenker jeg mindre og mindre på å vende om. Det får gå som det går. Dette lange Øyeblikket av Skjønnhet er verdt en risiko – for det kommer aldri igjen akkurat slik som det er nå.

Oppe i skogen mellom Svartvannskollen og Prekestolåsen, hvor veien går sørover og nedover mot Rødbysætra, blir verden for en stakket stund enda noen grader vakrere. En diffus, guloransje solkule stråler imot meg gjennom skyene og det virvlende snødrevet. Om sommeren kan man noen ganger nyte ”solregn”. Men ”solsnø”? Det kan jeg ikke huske å ha sett før. En forunderlig kombinasjon av hvite snøfiller og gyllen sol synes for en stund å fylle hele den kjente verden. Så dreier veien østover mot Røskestadvannet og gårdene ved Tofte. Én drøm går ubønnhørlig mot slutten. Men drømmen den kommer ifra har ennå ikke begynt.

*

Utpå kvelden den dagen kommer tiden for min sedvanlige nattevandring. Natterangling, ville nok andre ha kalt det. Det snør fortsatt, men ikke riktig så tett som da jeg var i Tofteskogen. Jeg forlater den varme Drengestua, og entrer det kalde og vindfulle mørket. Borte i Gjestgiveriet er selv de få lysene som pleier å være på tidligere på kvelden, nå slukket. Det er et sikkert tegn på at Ole har lagt seg til å sove. Jeg lister meg over tunet og ut igjennom porten. Det suser henførende i trekroner og rundt hushjørner, og der luften er opplyst av lyktene, sees en uavlatelig strøm av hvit, fallende snø. Bortsett fra hviskingen til vinden og sjøen er det fullstendig stille. Gatene er hvite, og uberørt av biler. Ikke et menneske er å se – ja, bortsett fra undertegnede, da.

Jeg velger å rusle sørover på Støaveien denne gangen – forbi hotellet og forbi de tallrike gamle villaene i dette området. I mange av hagene og på flere av husveggene er det smakfulle juledekorasjoner å se. Vestenfor, like bortenfor denne verden av vemodig jul, sees den mørke, uværsoppjagede fjorden. Det blåser iskaldt og hardt ifra det store, dunkle landskapet der ute, som virker mye større og mektigere i denne vinternatten enn i dagslys og sol. De ørsmå spissene til fykende snøflak stikker mot ansiktet idet de møter huden og begynner å smelte. Men været kommer mer ifra nord enn ifra vest, og så lenge jeg vandrer sørover, med den store pelslua trukket godt nedover ørene, merker jeg ikke så mye til det. Jeg passerer snødekte hager med busker kledd i gylne lyslenker, og vinduer med tente lys, hvor man bakenfor aner tindrende juletrær og store, funklende lysekroner. Overalt i den mektige, snøfylte natten er det noe som lyser og sjarmerer og vekker gode tanker om juler som har vært, og om julen som høytid og fest.

Teologisk sett er jo påsken en vel så viktig høytid som julen, men her i Skandinavia var det vel aldri til å unngå at julen ville framstå med en langt større kraft, siden den alltid faller slik at den følsomme ikke kan unngå å oppleve den som den årvisse redningen fra vinterens tilsynelatende endeløse mørke – og redningen fra vinterens mørke, i billedlig forstand, er jo også hva julen dypest sett handler om. Som det står skrevet: ”Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.”

Fraværet av modernitetens mindre attraktive sider denne natten, skaper en begeistrende følelse av historie, av mystikk, av reise i tid. Ordene ”en jul for lenge siden” står for meg som en slags oppsummering av opplevelsen jeg nå er i. Det er som om jeg har entret et av de gamle folkeeventyrene, eller en av fortellingene til H.C. Andersen. Jeg beveger meg igjennom noe drømmeaktig, noe flyktig, noe skjørt, gjennom en verden ladet med fabelaktige kontraster, med skjønnhet, med mening, og jeg lurer på hvor lenge den vil få lov til å være i fred. For selv om jeg opplever den nå, tilhører den i en viss forstand fortiden. Den er et unntak, et glimt av noe vidunderlig som en gang var ganske vanlig, men som nå bare finnes på slike ”unntakssteder” som Holmsbu – og selv der bare til fulle en sjelden gang, noen få netter i løpet av et år.

På veien tilbake til Holmsbu bestemmer jeg meg for å følge Gamle Støavei, det vil si veien som går på oversiden av hotellet og den store villaen som Axel Revold en gang eide. Idet jeg går opp bakken og passerer vinduene og hagen til huset i Støaveien tre, blir jeg møtt av den mest bedårende julenattscene. I den ene av de to høye vinduene i første etasje, mot en bakgrunn av lune, rødlige gardiner som skjuler rommet innenfor, lyser en nydelig gammel lampe – et studium i vellykket formgivning. Det grasiøse, nesten blomsterlignende utseende kan tyde på en opprinnelse rundt 1900, men det er ren gjetning. Alt jeg vet er at jeg sjelden har sett en så vakker liten lampe som denne. Da jeg flytter blikket til det andre vinduet, som er smalere, og muligens et baderomsvindu, ser jeg en høy, kurvet form som fyller hele nedre del av vinduet, og som jeg først tror er en pyntegjenstand. Også den befinner seg foran en lun gardinbakgrunn. Men et øyeblikk senere oppdager jeg hva det egentlig er – en lys levende, ferskenfarget katt, som i lyset fra rommet bak nesten danner en silhuett. Jeg blir stående og se på dette underlige og fortryllende skuet en stund – og katten stirrer tilbake, men med en mine som synes å uttrykke oppgitthet heller enn forbauselse.

Jeg lar meg dog ikke affisere. Det er som om jeg i vanvare har vandret inn i et glitrende julekort, eller inn i en av de små vannfylte ”julekulene” med landskap og kunstig snø som jeg som barn likte å riste på, og så betrakte med fascinert innlevelse. Er dette virkelig? Kan virkeligheten være så stemningsfull? Jo, jeg vet at den kan være det. Men av og til glemmer jeg det.

Der gaten nærmer seg hotellet, har den fykende, frysende snøen dannet hele skulpturer på tak og takrenner, rekkverk og gjerder. De strekker seg ut i luften til de ender i tynne, skimrende, bladlignende figurer, som tilsynelatende er ubundet av tyngdekraftens lovmessige drag.

Hotellet nedenfor er foreløpig stengt, men ulastelig opplyst med lamper og girlandere. Jeg blir minnet om det første besøket vårt der, en smellvarm vårdag i mai 2012. Hvor annerledes alt er nå! Og hvor annerledes alt igjen skal bli.

Så står jeg igjen nede ved havna – den idylliske, skvulpede havna med den store utsikten mot nord og nordvest, mot Svelvik og lysene ved Svelvikstrømmen, mot gamle gårder som Eik og Knem og Auke og Kinn og Myre, innunder de bølgende åsene, og mot fyret ved foten av Krokåsen – det digre berget som kan minne om et skip, om en veldig Noas ark, som en gang stevnet inn fjorden, og som så strandet da den møtte grunnene ved Krok.

Jeg ser ikke så mye av den utsikten akkurat nå – men jeg vet at den er der, ja, jeg kjenner den i hele meg, som en usynlig, men kraftfull magnet, og jeg vet at om en liten stund vil den åpenbare seg i hele sin begeistrende fylde. Det virker usannsynlig akkurat nå, men det har funnet sted før, og det vil finne sted igjen.

Så vakkert var det en jul for lenge siden, på et sted kalt Holmsbu, i et rike kalt Norge. Hvor mange steder er slik i vinter og uvær?

Skrevet mens jeg lyttet til Chopin – Nocturnes:
https://youtu.be/wygy721nzRc